

21 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 7, juli 1857

Läsaren finner af signaturen under här främst upptagna recension, att den är Red. benäget meddelad. Den angår en af dessa för vårt land egendomliga skolböcker, hvilkas tillkomst icke har sin like i världen.

En verklig god skolbok är, som känt, lika sällsynt, som det fordras lång pröfning, för att säkert bedöma dess värde. Hvar och en i saken förfaren vet också, att det teoretiska bedömandet väl kan afgöra öfver en läroboks oduglighet, men icke ger samma borgen för motsatsen; utan att den enda väg att utröna bokens duglighet till skolbok är, att den af insigtsfulla och erfarna skolmän pröfvas vid undervisningen. Man har derföre i de länder, i hvilka undervisningsväsendet ledes af personer med insigt och erfarenhet, lemnat skoldirektionerna och skolföreståndarena en viss latitud i antagandet af läroböcker, så att en ny skolbok, som lofvar något bättre än de i bruk varande, kan vid det ena eller andra läroverket begagnas. Först sedan bokens företräden sålunda blifvit konstaterade, anbefalles eller också blott rekommenderas den af högsta skolstyrelsen till allmänna begagnande. Detta förfarande har också den stora fördelen, att lärarna icke i oträngdt mål tvingas att undervisa enligt en lärobok, hvilken de ogilla. Ty det är säkert, att en ny lärobok äfven med utmärkande förtjenster, i en äldre, vid en annan lärobok van lärarens hand, bringar mindre gagn än den senare; hvilket dock naturligtvis icke bör hindra antikerade och alldeles otjenliga läroböckers utdömande. Man betraktar då lärarna icke såsom handverkare, hvilka förfärdiga sitt stycke af hvad material som helst, groft eller fint, sämre eller bättre, utan såsom män med omdöme och god vilja, åt hvilka man lemnar någon frihet, att sträfva till det föresatta målet på den väg, deras insigt och erfarenhet lär dem vara den förmonligaste. Derigenom uppmuntaras också skolmän till läroböckers utarbetande, då de nemligen hafva någon utsigt, att åtminstone sjelfva få vid undervisningen använda den bok och den metod, genom hvilka de tro sig bäst kunna lyckas.

Hos oss följes ett helt annat förfarande. Den ena läroboken efter den andra, hvilkas användbarhet ännu ingen människa pröfvat och ingen förmår bedöma, kommer öfver skolorna, och lärarna åläggas helt enkelt, att frambringa dugliga resultat genom medel, om hvilkas duglighet hvarken de sjelfva eller någon annan människa kan ega en stadgad öfvertygelse. Men man kan vid läroböckers antagande gå än längre: nemligen föreskrifva till allmänt begagnande läroböcker, hvilka ännu icke kommit upp ur författarens bläckhorn, men hvilka framdeles skola författas enligt gillad plan. Denna nya metod att antaga läroböcker är af obestriddigt gagn – för förläggarna och författarnas honorarium, ty den utesluter all möjlighet till täflan; och förläggandet af skolböcker, som äfven hittills varit den mest lönande gren af yrket, blir hädanefter ett riktigt Kalifornien.

Den af Hr G. G. recenserade läroboken är en af dessa lyckliga privilegierade, som haft löftet att ensam gälla framför alla medtäflare, redan förrän den sett dagen. Den naturligen glada brådskan att njuta af denna fördel har vållat, att en läsebok, som skulle åtfölja grammatiken, icke ännu kommit sig före. En lös sedel, som underrättar köparena, att läseboken fås »gratis» (d. v. s. mot på förhand erlagd kontant betalning) synes icke hafva åtföljt recensentens exemplar; och som läseboken fås endast »mot sedelns återlemnande», torde recensenten komma att blifva sitt exemplar förutan. Sagde sedel har eljest den

roliga egenheten att tillförsäkra köpare af »Euréns Hebr. *Grammatik*» om läseboken, medan boken på titelbladet kallas *Elementarkurs* i Hebreiska språket, och köparen äfven genast får *Grammatik* och *Ordtolkning*.

Dylika på förhand privilegierade läroböcker äro äfven: Första Begreppen i Allmänna Historien af Bredow i omarbetning och Lärobok i Allmän och Svensk Grammatik – , om hvilka längre fram.

FÖRSTA BEGREPPEN I ALLMÄNNA HISTORIEN AF G. G. BREDOW. OMARBETNING AF T. T. RENVALL. ÅBO 1857. 10

Planen, att börja läsningen af allmänna historien med en kort lärobok, hvilken tillåter lärjungen att vinna en öfversigt af hela historiens fält, för att sedan ifylla denna ram med en utförligare kunskap, denna plan anse vi för vår del vara fullkomligen välbetänkt och hafva äfven i skrift förordat densamma. Ty den hittills följda ordningen, att på skolan läsa blott gamla tidens historia, och på gymnasium fortsätta med medeltidens och nyare historien, kan icke gerna försvaras.

Herr Renvall's upplaga af Bredow är nu ämnad för en sådan preliminär kurs. Af ett Hr R's tillkännagivande i tidningarne synes, att läroboken kommer att åtföljas af biografier, och äfven detta kan blott lofordas, emedan redan genom dessas läsning det registerartade innehållet i läroboken får ett supplement till näring för lärjungens tanke och fantasi. 20

Men då skolordningen förutsätter, att läroboken skall läsas redan på första klassen, således af barn vid 9 à 10 års ålder, tro vi författandet af en sådan lärobok vara en uppgift omöjlig att lösa. Historien kan icke ens i ett kompendium skrivas som en barnsaga. Isynnerhet i ett sådant gör stilens nödvändiga korthet innehållet än mera svårfattligt. Och vi tro sannerligen, att ingen historisk lärobok kan finnas lämplig för sagde ålder. Eller hvilken föreställning tror man väl ett sådant barn skall kunna göra sig om riken och hufvudstäder, fästningar och bataljer, om borgerlig frihet, bildning, vetenskap, konst m. m. Följden af en så tidig historieläsning måste oundvikligen blifva den, att allt stannar vid en oförstådd minneslexa. Ännu för gossar vid 11–12 års ålder har den historiska läroboken sina stora svårigheter; men det finnes dock någon utsigt, att för lärjungar vid denna ålder göra densamma begriplig. 30

Förevarande lärobok vittnar om berömligt bemödande, att inskränka materialet och göra framställningen tydlig. Vi skulle dock tro, att åtskilliga namn och årtal ännu saklöst kunnat bortlemnas, äfvensom hvarjehanda epiteter och bedömanden med fördel uteslutas. Likaså förekomma öfverflödiga biografiska anekdoter om personer, hvilkas leverne väl kommer att ingå i den biografiska läseboken. Hvad vi deremot sakna, är någon skildring af land och folk. Sådane skildringar skulle öka bokens volym men icke minnesläsningen, tvärtom underhjelpa denna. De skulle också utgöra ett behöfligt underlag för de biografiska berättelserna. 40

Vi tillägga, att skolorna, hvilkas inkomster väl medgifva det, borde förskaffa sig planchverk, sådane som det till Brockhaus Konversationslexikon hörande, Meyers Universum och dylika. Både lärare och lärjungar skulle hafva stor glädje, de senare stort gagn äfven för ordaförståndet, af att se afbildningar af landskap, städer, kostymer, konstverk, husgeråd, historiska tilldragelser och personer, efterhand 50

som läsningen fortgår.

Vi hafva naturligtvis blott flygtigt tittat i boken. Dess användande skall snart lära, om den har något blifvade värde.

LÄROBOK I ALLMÄN OCH SVENSK GRAMMATIK FÖR ELEMENTARLÄROVERKET I FINLAND. ÅBO 1857.

10 Författaren Hr F. Sohlberg säger i förordet, att detta opus är kompi-
leradt från flera särskilda skrifter, dessa dels väl ansedda, såsom
Rydqvist's bekanta arbete, dels mycket anlitade såsom Filén's Svenska
grammatik, dels obepröfvadt i bruk antagna såsom Brunér's latinska
grammatik. Hvad som tillhör den ena eller andra eller Förf. sjelf, hafva
vi icke tillfälle att utforska. Men en blick i boken har öfvertygat Ref.,
att han för sin del aldrig skulle välja den till begagnande som lärobok
i allmän grammatik – hvilken disciplin vi också för vår del anse vara
mera förderfvande än gagnande för skolungdomen. Skall den ega
något värde, bör den meddela verkliga definitioner, utredning af saken,
icke blott förklaring på termernas betydelse. För begripandet af en
20 sådan utredning fordras mera förstånd, än en gosse besitter. När
deremot definitionen skall närmas till barnaförståndet, ger den ett mer
eller mindre konstant kännetecken på saken, icke begrepp derom. Det
förra kan vara tillräckligt för första språkundervisningen och inläres
rättast med modersmålets grammatik. Att rada upp sådane känne-
tecken särskildt under benämning allmän grammatik, tjénar till ingen-
ting. Det skadar, genom att öka lexornas antal och än mera derigenom,
att vederbörande författare och lärare då anse sig förpligtade att vara
fullständiga, d. ä. att göra distinktioner och meddela definitioner, som
vid språkundervisningen aldrig vidare komma i fråga.

30 Definitionerna i förevarande bok äro lysande exempel på sin egen
gagnlöshet. T. ex. Etymologi: »handlar om de enskilda orden.» Man
kan icke påstå att definitionen är för trång, men icke heller att den
säger, hvad Etymologin är. Till denna hörer likväl (enl. Förf.): »1:o
Läran om ordens elementer, d. ä. bokstäfver och stafvelser (elementar-
lära [ortografi och prosodi].)» Finnes häri logik? Vidare: »2:o Läran
om ordens arter och former (*formlära*).» Man talar väl om skilda slag
(må vara: arter) af ord. Men hvilka äro »ordens arter»?¹ Och skilnaden
t. ex. mellan nomen och verbum är den blott en formskilnad, tillhö-
rande formläran? Vi lägga icke dubbelheten i följande definitioner
40 Förf. till last vidare, än att det tanklösa uppreparandet af tanklösa
definitioner är ett fel. Substantivum »benämner ett föremål.» Adjekti-
vum »ett föremåls egenskap.» Är t. ex. hårdhet ett föremål eller ett
föremåls egenskap? Eller är det t. ex. en riktig egenskap hos Hr S., att
vara en *privilegerad* grammatikförfattare? Indikativus: »tillkännagif-
ver något vara verklighet.» Märk: något! Infinitivus och Gerundium:
»närma sig till likhet med ett substantivum abstraktum.» Fråga nu
lärjungen: hvad är det som tillkännagifver något vara verklighet? De
djuvsinnigaste filosofer hafva fattat verkligheten olika. En hvardags-
50 människa svarar utan tvifvel: att jag ser detta något. Men gossen skall
svara: Indikativus, Herr Magister! Fråga: Hvad närmar sig till likhet
med ett substantivum abstraktum? En tänkande man skulle kanske

¹ Längre fram talas på samma sätt om »bokstäfvernas fördelningar i stafvelser.» Hela världen har härtills trott, att orden fördelas på och bokstäfverna bilda eller *sammansättas* till stafvelser.

svara: slägtbegreppet! och tillägga: dessutom äro alla substantiva abstrakta. Men gossen måste svara: Infinitivus och Gerundium! Han är lycklig, som får lära sig det! Ett helt professorskollegium kunde få förgäfvets grubbla på svaret.

Definitionen på Sats: »sats är en fullständig tanke, som utsäges», utgör ett det eklatantaste bevis på vederbörandes tankars ofullständighet. Vill väl en sådan herre påstå att: t. ex. dygden är rund, är en fullständig tanke. Men han vill väl icke bestrida, att denna tanke (!) är en sats – om den »utsäges» – ehuru vi skulle tro, att den är det, äfven om den blott skriftligen förelägges honom. Mannen anses – är en annan »fullständig tanke.» Det är dessutom en innovation, vittnande om vederbörandes brist på filosofisk bildning, att de icke anse kopulan vara för satsen väsentlig. Det bevisar, att de icke veta, hvad ett omdöme är, såsom de också omsorgsfullt undvika ordet i definition på satsen. Mycket vore, att om satsläran i boken anmärka, men spridda anmärkningar gagna föga. Det anförda bevisar tillräckligt, att Förf:s allmänna grammatik utan förlust kan läggas å sida.

10

Den till boken hörande Svenska grammatiken har haft en säkrare förebild och torde vara bättre användbar. »Tilläggningsstafvelse» får man väl anse origtigt användt i st. f. Tilläggsafvelse. »Bagarna» och »bagarnas» äro ord, som knappt nog kunna förstås. Bruket af *ne* ell. *na* (bestämd artikel för pluralis) beror af väljudet: t. ex. *ne* efter *a*, *na* efter *e* eller *o* i ändelsen. Att feminina pluralis på *or* alltid har bestämd artikel *na* synes vara en i officiella språket i Finland (och i Finl. Allm. Tidning) okänd språkregel.

20

YTTERLIGARE OM NÅDENS ORDNING. FÖRSVARSSKRIFT AF A. F. GRANFELT. BIHANG N:O 2. (EMOT HR INGMAN.) H:FORS 1857.

30

Närvarande skrift är, som titeln visar, en fortsättning af polemiken mellan Herrar Granfelt och Ingman. Något oegentligt kallas den »försvarsskrift», då den är den tredje i ordningen mot endast en tidningsartikel och en skrift till bemötande af Herr Ingman. Mellan Hr Granfelts första skrift Om Nådens ordning 1855, utkom nemligen ett Bihang N:o 1 1856, hvilken skrift vi försummat här anmäla. Vi nödgas äfven nu låta bero vid, att endast hafva fästet läsarens uppmärksamhet på densamma, och tillägga några ord om Bihang N:o 2.

Sin hufvudtanke i frågan, att bot och tro, i den förra innefattade både ånger och bättring, äro oskiljaktiga momenter på alla stadier af omvändelsen, utför Förf. ytterligare i denna skrift med precision och klarhet. Han ger bevisningen en än mera pregnant form i uttrycket, att Kristus är för människan på en gång lag och evangelium. Han yrkar, att lagen såsom gamla testamentets eller samhällslagen, eller det allmänna medvetandet om det rätta väl kan väcka ånger och sträfvan- de till bättring, men att en ånger, som icke har sin rot i kärleken till Gud, och ett bättringsarbete, som är själfträttfärdighetens, umbärande förtröstan på Guds andas kraft att verka densamma icke äro de rätta; hvaremot den sanna evangeliska ångern och bättringen förutsätter äfven tron. Hr I. deremot, som fasthåller tron såsom visshet om syndaförlåtelsen, anser den böra föregås af ångern, verkad genom lagen. Till följd af dessa olika åsikter blir nådens ordning för Hr I. en fortgång från den ena kategorin till den andra, men för Hr G. endast en kvantitativ förändring i den själsverksamhet, dessa kategorier uttrycka, och i medvetandet derom. Uppfattningen här af har sin

40

50

psykologiska svårighet, emedan endast bättringen uttrycker en praktisk själsverksamhet, ångern ett passivt själstillstånd, en affekt, och tron, både såsom visshet om syndaförlåtelse och om befrielse från syndens makt, ett vetande. Det torde vara denna psykologiska grund, som medverkat dertill, att äldre teologer och med dem Hr I. uppställt ordningen: ånger, tro, bättring. Såsom förklaring till den gradvisa utveckling, Hr Granfelt läser, torde man få antaga, att enligt hans åsigt i boten ångern mer och mer ger rum för bättringen, i tron det förnämnda momentet mer och mer öfvergår i det senare. Vi tillägga, att Herr Granfelt icke förnekar den af Hr I. yrkade förberedande bättringens (den af lagen verkande ångerns) empiriska förekommande i omvändelsen; han bestrider blott dess nödvändighet i annan form än den, att Kristus är lagen, och således under förutsättning af tron.

Vi vilja ingalunda inledas i någon polemik i ämnet. Men då vid anmälandet af Herr Ingmans motskrift yttrade, att han i fråga om sin åsigts enlighet med kyrkoläran kunnat citera katechesen, böra vi icke heller nu dölja vår öfvertygelse, att Hr Granfelts motbevisning i denna del icke synes oss lyckad. Ty Hr I. läser icke, så vidt vi förstå, att menniskan kommer till ånger af egen kraft, utan att den af den Helige Ande verkas, men genom lagen. Lärans rättighet i och för sig lemna vi derhän, erkännande både värdet af den öppenhet, hvarmed Hr Granfelt framställer sin egen åsigts förhållande till bekännelseskriterierna, och den upplysta humanitet, som i hans uppfattning ger sig tillkänna. Är Hr Ingmans lära om den föregående bättringen öfverhufvud kyrkofast, så blir det väl svårt att föreskrifva, hvar och när denna bättring skall upphöra, för att gifva rum åt tron.

Vi få tillråda hvar och en, som intresserar sig för en klar utredning af frågan, att göra sig bekant med Hr Granfelts skrift, hvilken efter vår tanke i framställning och stil har ett afgjordt företräde framför hans tidigare skrifter i ämnet.

J. V. S.

22 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 8, augusti 1857

ÖFVERSIGT AF VETENSKAPS-SOCIETETENS FÖRHANDLINGAR 1856-1857.
H:FORS 1857.

Närvarande häfte, det fjerde i ordningen, utmärker sig genom ett ganska omvexlande innehåll, hvaribland äfven flera uppsatser och notiser, som röra eget lands förhållanden. För vår del skulle vi på sistnämnda omständighet fästa serdeles vigt, emedan Öfversigterna väl hufvudsakligast hafva att motse läsare bland de litterärt bildade i eget land. Med hänseende härtill bör man tacksamt erkänna de medlemmars af Societeten omtanke för läsarena, hvilka i sina meddelanden, äfven då de röra allmänna vetenskapliga ämnen, tala såsom till en blandad publik, af hvilken icke få hafva behof af upplysningar, som för specialforskaren i ämnet äro öfverflödiga. Vi föreställa oss, att denna uppmärksamhet är välkommen äfven vid Societetens sammanträden, då ämnet oftast måste vara mer eller mindre obekant för flertalet af ledamöterna, bland hvilka endast få finnas, som speciellt sysselsätta sig med samma eller ens närbeslägtade vetenskaper. En afhandling till Akterna och ett meddelande vid ett sammanträde eller till en större allmänhet äro skilda saker. Det är oändligen angenämt, att i andra